

HET SMEEROLIEADVIES

Een kritische noot bij het sectorplan

*De sociaal professional
als sociaal veranderaar*

Richard de Brabander

‘Sociaal professionals zijn de sociaal veranderaars van deze tijd,’ aldus het sectorplan van de hogere sociale studies (*De sociaal professional als sociaal veranderaar*, Vereniging Hogescholen 2023, p. 3). Dat is een veelzeggende uitspraak, temeer omdat in het huidige overheidsbeleid en de praktijk van het sociaal werk de nadruk nog altijd ligt op zelfredzaamheid, eigen regie, eigen kracht van het individu, dat zelf verantwoordelijk is voor zijn volwaardige deelname aan de samenleving. Nu staat het sectorplan niet op zichzelf. De laatste jaren zien we zowel in de theorie van het sociaal werk als in de kennis- en ontwikkelagenda van het sociaal werk een toenemende aandacht voor sociale verandering, politisering en collectivisering (Raeymaeckers et al. 2021; De Brabander et al. 2021; Boone et al. 2022). In die context houdt sociale verandering in dat bestaande machtsverhoudingen worden doorbroken ten gunste van de groepen in een kwetsbare positie. Het sectorplan geeft een andere betekenis: ‘Sociaal professionals zijn de smeerolie

in die continu veranderende wereld. Zij maken het verschil door mensen te helpen hun weg te vinden en hen te begeleiden om met veranderingen om te gaan’ (sectorplan 2023). Tegelijkertijd zijn zij in die veranderende wereld ‘geen ‘uitvoerders’ van beleid meer, geen ‘knechten’ van de gemeente of ‘politieagenten’ (sectorplan 2023, p. 280).

Sociaal professionals hebben onmiskenbaar een cruciale rol als het gaat om het ondersteunen van groepen die in de snel veranderende wereld gemarginaliseerd raken. Maar de vraag is of sociaal professionals als smeerolie degenen die achterblijven moeten ondersteunen, opdat zij sociaal kunnen functioneren óf dat zij de bestaande orde die hen marginaliseert en achterstelt ter discussie moeten stellen.

Gattopardismo

In zijn wereldwijde bestseller *Winners Take All. The Elite Charade of Changing the World* (2019) haalt de Amerikaanse publicist Anand Giridharadas een uitspraak

Foto: Annie Spratt, Unsplash.

aan van Ángel Gurría, de secretaris-generaal van de Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD): 'Willen we dat de dingen blijven zoals zij zijn, dan moet alles veranderen.' Op zijn beurt citeert Gurría het personage Tancredi Falconeri uit *Il Gattopardo*, de beroemde roman van Giuseppe Tomasi di Lampedusa over het verval halverwege de 19de eeuw van de Italiaanse aristocratie, in 1963 door Luchino Visconti verfilmd en thans als een nieuwe serie op Netflix te zien. De uitspraak is exemplarisch geworden voor wat in Italië *gattopardismo* heet: een cynische houding van de elite waarin zij zich ongeschijnlijk aanpast aan de veranderende wereld, maar op zo'n manier dat zij haar macht en bevoorrechte positie behoudt. Het is precies dit *gattopardismo* dat volgens

Giridharadas van sociale verandering een 'élitaire schertsvertoning' maakt. (Giridharadas 2019, p. 9). In *Winners Take All* beschrijft hij hoe een hoogopgeleide elite een leidende rol neemt in sociale verandering en daarmee bepaalt welke vorm zij moet aannemen.

**Willen we dat de dingen blijven zoals zij zijn,
dan moet alles veranderen'**

Zij hervormt sociale verandering op een marktvriendelijke manier. Maatschappijkritiek is prima, zolang het maar niet politiek wordt: '*don't be political, don't focus on root causes, don't go after the bogeymen, don't try to change fundamental things. Give hope. Roll with the waves. That is the Market-*

Foto: Logan Weaver, Unsplash.

ESSAY

CR 2 Tijd voor actie?

World way' (Giridharadas 2019, p. 90). Deze depolitiserende reduceert sociale verandering tot een technologisch managementvraagstuk en laat zich leiden door '*an ethics of positivity*': '*We stand for something, not against anything*' (Giridharadas 2019, p. 254). Deze ethiek schrijft voor hoe we ons op een positieve manier tot onszelf, anderen en onze situatie leren verhouden in de veranderende wereld, zonder de bestaande orde ter discussie te stellen.

De elitaire schijnvertoning kent ook een naïeve en tragische variant: '*Many of them believe that they are changing the world when they may instead – or also – be protecting a system that is at the root of the problem they solve*' (Giridharadas 2019, p. 34). In het boek *Boemerangbeleid*, waarin zij de hervormingen in het onderwijs en de jeugdzorg onderzoekt, spreekt Sharon Stellaard van aanhoudende tragiek: 'Hervormingsbeleid is samengesteld uit dezelfde geïnstitutionaliseerde patronen van denken en doen, als waaruit de problemen die het probeert te verhelpen zijn voortgekomen' (Stellaard 2023, p.192). Om werkelijk te veranderen moeten we de onderliggende patronen of fundamenteën van denken en doen veranderen.

Tot slot kunnen we hier niet voorbijgaan aan de sociale verandering als contra-revolutie. Het mag dan wellicht zo zijn dat 'sociale verandering', 'maatschappijkritiek' en 'emancipatie' onwillekeurig een progressief links beeld oproepen, dat neemt niet weg dat ook politiek rechts sociale verandering nastreeft ten gunste van kwetsbare groepen. We kunnen er van alles van vinden, maar

ook Donald Trump, Geert Wilders, Marie Le Pen en Victor Orbán streven naar sociale verandering. Deze zou ik contra-revolutionair willen noemen, omdat het verworven posities en erkenning wil terugdraaien, zoals blijkt uit de manier waarop zij de rechten van transgenders ondermijnen. Ik kan mij niet voorstellen dat sociaal werkers als smeerolie mensen zouden moeten leren met deze veranderingen om te gaan.

De teloorgang van het sociaal werk?

Hoewel er steeds meer aandacht is voor politisering van het sociaal werk, zien we toch vooral een naïeve en tragische variant als het gaat om sociale verandering. De vraag is: maken sociaal professionals deel uit van een professionele elite die, met alle goede bedoelingen, zichzelf in de voorhoede plaatst van sociale verandering die tot doel heeft de bestaande orde te handhaven of doorbreken zij gevestigde machtsverhoudingen om de positie van gemarginaliseerde groepen te verbeteren?

Om werkelijk te veranderen moeten we de onderliggende patronen of fundamenteën van denken en doen veranderen

Ofschoon progressief links niet het alleenrecht heeft op sociale verandering, roept de hernieuwde aandacht daarvoor onwillekeurig herinneringen op aan en bij sommigen wellicht een nostalgisch verlangen naar de jaren 70 en begin jaren 80 van de vorige eeuw. In deze periode beleefde volgens de Brit Steve Rogowski de verzorgingsstaat zijn hoogtijdagen en bereikte het beroep van sociaal werk volgens hem zijn 'hoogtepunt' (zenith). In *Social Work. The*

Rise and Fall of a Profession (2020) kijkt Rogowski vanaf dit hoogtepunt neer op de economische, culturele en sociale ontwikkelingen vanaf de jaren 70 van de vorige tot de jaren 10 van deze eeuw. De geschiedenis is min of meer bekend. Met de opkomst van het neoliberalisme werd de verzorgingsstaat afgebroken. De wereldwijde oliecrisis legde de kiem voor deze neergang al begin jaren 70. Die crisis leidde tot massaontslagen, grote druk op sociale voorzieningen en noopte regeringen tot bezuinigingen. Het antwoord op deze crisis vonden overheden in het neoliberalisme en zijn idee dat marktwerking de vrijheid van het individu en daarmee het welzijn vergroot en dat de overheid als voornaamste taak heeft ervoor te zorgen dat de markt zijn werk kan doen. Belangrijk daarbij is dat burgers in principe zelf verantwoordelijk zijn voor hun situatie. Deze ontwikkeling leidde tot privatisering van publiek diensten, zoals het openbaar vervoer, de telecomsector, volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs, energievoorziening, en had ook zijn weerslag op het welzijnswerk.

In Nederland volgt Elco Brinkman, van 1982-1989 minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, het devies 'minder overheid, meer markt'. De Welzijnswet van 1987 markeert de start van een aanbodgestuurde naar een marktgerichte en vraaggestuurde verzorgingsstaat. Natuurlijk moest deze verandering leiden tot kostenbesparing, meer efficiëntie en doelmatigheid in zorg en welzijn. Maar Brinkman voerde niet alleen financieel-economische maar ook sociaal-culturele redenen aan. Er was volgens hem namelijk sprake van een

'crisis in het denken over de vormgeving van het eigen leven, het handelen van het individu, de inrichting van de samenleving' (De Haan & Duyvendak 2002, p. 181). De burgers namen een afwachtende houding aan en toonden geen eigen verantwoordelijkheid. Marktwerking had tot doel burgers te activeren. Of anders gezegd, de hervorming van de verzorgingsstaat beoogde door gedragsverandering van de burger een sociale verandering te realiseren.

De Welzijnswet van 1987 markeerde een ommekeer in het denken over de verzorgingsstaat. De opeenvolgende kabinetten Kok, Balkenende en Rutte zetten deze gedachtegang voort. Kok sloeg de zogenaamde Derde Weg in waarop de sociaaldemocratie de verzorgingsstaat poogde te verenigen met (neo)liberale ideeën over marktwerking, Balkenende zocht de balans tussen christendemocratische gemeenschapszin en marktwerking en poogde 'vanuit een uniform waardeperspectief een nieuw maatschappelijk middenveld te construeren' (Trommel 2018, p. 76). De kabinetten Rutte vervingen de klassieke verzorgingsstaat door de participatiesamenleving. In de participatiesamenleving spreekt de overheid burgers uitdrukkelijk aan op hun eigen kracht en eigen regie en op de verantwoordelijkheid die zij hebben voor hun leven, voor hun omgeving en voor de hulp en ondersteuning aan anderen.

De hier in grove toets geschetste ontwikkeling van de verzorgingsstaat klinkt velen inmiddels bekend in de oren. Rogowski stelt, zo denk ik, terecht dat deze ontwikkeling gevolgen heeft voor het sociaal werk.

Foto: Maria Thalassinou, Unsplash.

Neoliberalisering en New Public Management leidden in het sociaal domein – maar ook in het onderwijs en andere publieke voorzieningen – tot een ‘professionalisme’ dat zich niet langer baseert op de waarden van het beroep, maar op organisatorische waarden als efficiëntie, effectiviteit en financiële rationalisatie die standaardisatie van praktijken vereist.

Kostenplaatsindicatoren (KPI's), protocollen en aanbestedingen zijn daarvan de roemruchte uitwassen. Dit professionalisme impliceert volgens hem een ‘*de-professionalisation*’: een verlies van autonomie en discretionaire ruimte. Inmiddels heeft de politiek, mede naar aanleiding van het toeslagenschandaal en de wantoestanden in de jeugdzorg, meer oog voor de uitwassen van het neoliberale overheidsbeleid. Maar Naomi Woltring typeert dit treffend als een ‘ritueel requiem’, omdat het neoliberale beleidsparadigma zich stevig in de instituties heeft genesteld, ‘en dan kom je er nauwelijks meer van af’ (Woltring 2024).

Artistieke en sociale kritiek

Politiek is management geworden, Nederland een B.V. Maar kunnen we, zoals Rogowski doet, concluderen dat hier sprake is van een ondergang of verval, van een ‘*deformation*’ of ‘*professional formation*’? Zijn stelling dat sociaal werk in verval raakte volgt logisch uit de manier waarop hij herhaaldelijk in metaforen spreekt over de jaren 70 als ‘*the zenith of social democracy and social work*’, ‘*the high point of collectivism*’, ‘*the rising star of the human service delivery professions*’. Het waren de hoogtijdagen van de vakbeweging, van

emancipatie, van de tegencultuur die streed tegen burgerlijk conformisme, paternalisme en patriarchaat, van zelfontplooiing, zelfexpressie en creativiteit. Maar op deze hemelhoog juichende stemming over de jaren 70 valt wel wat af te dingen.

op deze hemelhoog juichende stemming over de jaren 70 valt wel wat af te dingen

In *Wees positief!* (De Brabander 2022) betoog ik dat het neoliberalisme niet zozeer breekt met het maatschappijkritische en emancipatoire gedachtegoed van de jaren 70, maar het eerder toe-eigent en in haar voordeel aanwendt. Het neoliberalisme borduurt voort op de emancipatie van het individu, dat het wil bevrijden van het paternalisme van vaderschap, van diens bemoeienis met de manier waarop we zouden moeten leven en de soms tirannieke wijze waarop hij voorschrijft wat het goede leven is. Managementtheorieën spelen daarin een belangrijke rol, maar op een andere manier dan we zouden verwachten. In *One market under God* constateert de Amerikaanse publicist Thomas Frank: ‘(...) *the management literature of the nineties almost universally insisted that its larger project was liberation, giving voice to the voiceless, “empowering” the individual, subverting the pretensions of the mighty, and striking mortal blows against hierarchy of all kinds*’ (Frank 2002, p. 179). Me dunkt.

We kunnen dit makkelijk afdoen als holle managementretoriek, maar dan gaan we te gemakkelijk voorbij aan de vraag wat deze neoliberale toeëigening mogelijk maakt.

Een demonstratieve tocht op de Rozengracht, op weg naar het stadhuis om buurthuis de Egelantier in Amsterdam te behouden, november 1980. Foto: Stadsarchief Amsterdam / ANEFO.

In hun vuistdikke studie naar de ‘nieuwe geest van het kapitalisme’ stellen de Franse sociologen Luc Boltanski en Ève Chiapello dat de maatschappijkritiek van de jaren 70 het neoliberale denken een morele legitiematie bood om zichzelf te rechtvaardigen. Met ‘geest’ verwijzen zij naar een collectieve voorstelling van het algemeen goede en daarvan afgeleide morele motivaties. Het kapitalisme kon zich volgens hen niet langer rechtvaardigen op basis van een oneindige toename van kapitaal, economische welvaart en materiële voortuitgang. Daarvan werd de keerzijde met de publicatie van *Grenzen aan de groei* van de Club van Rome (1972) en het Brundtland-rapport

Our Common Future (1987) voor iedereen zichtbaar: milieuvervuiling, kinderarbeid, gebrek aan zeggenschap, slechte arbeidsomstandigheden, schending van mensenrechten en toenemende sociaaleconomische ongelijkheid. Juist hiertegen kwam het goed opgeleide deel van de bevolking dat het bedrijfsleven nodig heeft in opstand.

Behalve een sociale kritiek die strijdt tegen onrecht, uitbuiting, onderdrukking en marginalisering van groepen in de samenleving omvatte de maatschappijkritiek in de jaren 70 ook een ‘artistieke kritiek’ (Boltanski & Chiapello 2018). Deze artistieke kritiek gaat terug op de Parijse manuscripten waarin

Govert Flinckstraat in Amsterdam met door bewoners geplaatste tonnen, mei 1974. Foto: Stadsarchief Amsterdam / Archief DRO.

Marx zijn theorie van de vervreemding van de arbeid uiteenzet. Die vinden weerklink in het werk van toentertijd populaire filosofen als Erich Fromm en Herbert Marcuse. Zo stelt Marcuse in *Eros en cultuur* (1968) dat we onze vrijheid moeten realiseren door de esthetische dimensie te bevrijden van 'de repressieve overheersing van de rede' en commercialisering van de cultuur (Marcuse 1968). Deze bevrijding zou de weg openen naar creativiteit, zelfexpressie, autonomie en vrije uiting van mogelijkheden en zelfontplooiing. Dat betekent dat arbeid in spel moet veranderen en bij zou moeten dragen aan zelfontplooiing.

De managementtheorieën sloten aan bij deze artistieke kritiek om de geest van het

kapitalisme te rechtvaardigen en het belang van humanisering en democratisering in het bedrijfsleven te benadrukken. Die artistieke kritiek werd in de jaren 70 ook dominant in het welzijns- en vormingswerk dat meer en meer in het teken kwam te staan van zelfontplooiing. Dat vereiste ook sociale verandering, aangezien de samenleving de mens van zichzelf vervreemde (Duyvendak 1999). Sociale verandering stond zo vooral in het teken van de zelfontplooiing van het individu. In hoeverre kunnen we dan over de jaren 70 spreken als 'the high point of collectivism'?

Artistieke vrijheid of controle?

Managementtheorieën transformeren

de artistieke kritiek in het voordeel van het bedrijfsleven. Mensen met een goede opleiding werken niet alleen voor geld, zij willen zich ontplooien en hun creativiteit ontwikkelen. En dat is niet te verenigen met hiërarchische machtsrelaties. Centraal aangestuurde organisaties moeten plaats maken voor 'lerende organisaties'; routinewerk voor flexibilisering, taakverrijking en taakverbreding; de bevelsstructuur voor andersdenkenden en meer zeggenschap van medewerkers. Dat klinkt prachtig. Maar deze humanisering en democratisering van de arbeid richt zich steeds meer op het beheer van menselijke relaties (*human relations management*) en menselijke bronnen (*human resource management*). Juist omdat zij menselijker zijn, dringen de nieuwe managementtechnieken volgens Boltanski en Chiapello dieper door in ons innerlijk leven en bevorderen zij op vriendelijke wijze een instrumentalisering van en controle over de medewerkers (Boltanski & Chiapello 2018).

Sociale verandering stond zo vooral in het teken van de zelfontplooiing van het individu. In hoeverre kunnen we dan over de jaren 70 spreken als 'the high point of collectivism'?

Rogowski mag dan stellen dat het sociaal werk in de jaren 70 zijn hoogtijdagen beleefde, hij gaat daarmee erg gemakkelijk voorbij aan de veelgehoorde kritiek dat het sociaal werk betuttelt en dat emancipatie in feite een vorm van een paternalistische bemoeizucht is die, in de woorden van Foucault, een 'positieve macht' uitoefent. Zonder geboden of verboden op te leggen proberen welzijnswerkers die het voortouw

nemen in sociale verandering, richting te geven aan het leven door mensen te leren hoe zij zich tot zichzelf, anderen en hun situatie moeten verhouden. Is het niet veelzeggend dat Marcuse de bevrijding van de esthetische dimensie typeert als een '*esthetische opvoeding*' (Marcuse 1968, p. 128, mijn curs.)? Juist dat woord 'opvoeding' bevestigt de veel gehoorde kritiek dat de kritische pedagogiek paternalistisch was (Wildemeersch 2018).

Mede geïnspireerd door het werk van Foucault legt in Nederland Hans Achterhuis – op wiens werk ik elders in deze publicatie uitgebreid inga – de vinger op deze zere plek. Welzijnswerkers stellen zich aan de zijde en veelal in de voorhoede op van sociale bewegingen die in verzet komen. Maar met alle goede bedoelingen om aan te sluiten bij hun maatschappelijke onvrede en hun verzet, bleken zij met hun agogische interventies het tegendeel te doen (Achterhuis 1984, p. 298). Hij geeft een voorbeeld dat ik goed herken uit de jaren 80 toen ik personeelswerk studeerde. Wij streidden tegen het arbeidsethos: we leven niet om te werken, maar werken om te leven. Dat mijnwerkers in Engeland een jaar lang staakten voor behoud van werk dat hen ziek maakte, bewees volgens ons dat zij vervreemd waren. Het is duidelijk dat we hun verzet voor behoud van werk niet serieus namen.

Vanaf halverwege de jaren 80, aldus de Britse sociologen Miller en Rose (2008), hebben agogische interventies niet zozeer tot doel de vrijheid van burgers te beperken, als wel hen in staat te stellen om vrijheid, eigen regie, eigen kracht op een

verantwoorde manier te dragen, hun gedrag moreel te reguleren en hun zelfsturing te sturen. En daarbij wordt een bepaald tekort voorondersteld. Het ontbreekt hen, volgens de heersende normen aan cognitieve, emotionele, praktische en ethische vaardigheden om de vrijheid die zij hebben op een goede, dat wil zeggen sociaal aanvaardbare manier en volgens de heersende conventies in te vullen. Denk hierbij aan opvoedingsondersteuning en leefstijlinterventies die de oorzaak van opvoedings- en gezondheidsproblemen aan het individu toeschrijven. Terwijl de vraag wat het betekent om gezond te leven in een wereld die steeds ongezonder blijkt te zijn, niet gesteld wordt. Die vraag zou de blik juist op maatschappelijke oorzaken van ongezond leven richten.

Sociaal professional als sociaal advocaat

Toegegeven, de hierboven beschreven ontwikkelingen bieden niet meer dan een grove schets. Niettemin temperen zij al te hooggespannen verwachtingen over de emancipatorische impact – zoals dat in de huidige tijd zo modieus heet – van sociale verandering. Zij zetten ook vraagtekens bij het smeerolieadvies dat het sectorplan geeft over sociale verandering in een wereld die continu verandert en de rol die sociaal professionals daarin spelen als ‘spil en aanjager’. Dat de wereld continu verandert, is van alle tijden. Maar wat die verandering vandaag de dag kenmerkt is de snelheid en daarmee ook veelheid van veranderingen waarin we houvast verliezen en verandering tot norm is verheven (Rosa 2016). Immers, stilstand is achteruitgang. Verandering zelf is de norm geworden.

Het smeerolieadvies volgt de *maintenance approach* van het sociaal werk. Deze benadering onderscheidt Lena Dominelli (2009) van de *therapeutic* en de *transformational approach*. De *maintenance* benadering richt zich op het sociaal functioneren van individuen, op het bevorderen van sociale cohesie en het in stand houden van de gevestigde maatschappelijke orde. In deze benadering hebben sociaal professionals de positie van uitvoerder van beleid, politieagent of gemeenteknecht. En dat wil het sectorplan nu juist niet. Het smeerolieadvies past ook in de therapeutische benadering, die er volgens Dominelli op is gericht individuen te helpen weer grip op zichzelf en hun situatie te krijgen. Een goed voorbeeld hiervan is het versterken van veranderkracht ‘waarbij we onszelf blijven’. Deze veranderkracht moet antwoord bieden op een tekort: de machteloosheid die we ervaren, omdat we gevangen zitten in de eigen denk- en gedragspatronen en afhankelijk zijn van anderen. Veranderkracht gaat dan ook over het loslaten van ‘onhandige gedragsroutines’ (Takács 2017) en staat in teken van eigen regie, zelfredzaamheid en eigen kracht.

Het is misschien niet overdreven om te stellen dat ‘de planning van ontplooiing’, in zijn naïeve en tragische vorm, een elitaire schertsvertoning is geweest

De emancipatorische of transformatieve benadering die Dominelli onderscheidt richt zich op bewustwording van bestaande politieke machtsverhoudingen en onderdrukkingsmechanismen én op structurele verandering van de samenleving in het voordeel van de meest kwetsbare groepen.

Ook hier moeten we niet te vroeg juichen. Zoals de jaren 70 laten zien school in het streven naar zelfontplooiing niet alleen een paternalisme, het bood ook een legitimatie voor de nieuwe geest van het kapitalisme dat creatieve en vrije geesten nodig had. Het is misschien niet overdreven om te stellen dat ‘de planning van ontplooiing’, in zijn naïeve en tragische vorm, een elitaire schertsvertoning is geweest.

Emancipatie draait dan niet zozeer om ontplooiing of kansengelijkheid en talentontwikkeling

De les die we kunnen leren is deze: niet een artistieke maar een sociale kritiek zou leidend moeten zijn voor wat sociale veranderingen beogen. Zeker in een rechts-populistisch politiek klimaat waar sociale verandering contrarevolutionair is. Ik mag hopen dat het smeerolieadvies althans niet de bedoeling heeft om groepen die daarvoor gemarginaliseerd worden, te ondersteunen met die veranderingen om te gaan. Juist in een tijd waarin het rechtspopulisme de rechtsstaat ondermijnt, zou van sociaal werkers gevraagd mogen worden dat zij zowel publiekelijk als in het ondersteunen van mensen gaan staan voor de grondrechten van groepen die gemarginaliseerd worden. Met een gevoel voor understatement

constateert het sectorplan dat sociaal professionals dat niet gewend zijn. Daarom moet het sociaal-politiek bewustzijn van de sociaal professionals worden bevorderd. Zij moeten breder leren kijken naar de wereld en zich niet alleen toeleggen op individuele hulpvragen, maar op het signaleren van onrecht dat het gevolg is van wet- en regelgeving en op het verdedigen van grondrechten die steeds meer onder druk komen te staan. Emancipatie draait dan niet zozeer om ontplooiing of kansengelijkheid en talentontwikkeling, maar primair om rechtsgelijkheid. Door verhalen van onrecht te verbinden met grote vraagstukken worden structurele oorzaken van dat onrecht en uitsluitingsmechanismen zichtbaar en publiek gemaakt.

Om in dit krachtenveld te kunnen handelen is, aldus het sectorplan, een ‘constructieve en open houding’ tot de overheid vereist. Waarom dat zo is en hoe deze houding van ‘critical friend’ zich verhoudt tot de stelling dat sociaal professionals geen uitvoerders, geen gemeenteknechten en geen politieagenten zijn (sectorplan 2023, p. 28) wordt niet goed duidelijk. Wellicht past hen een andere rol, die van sociaal advocaat, die tegelijkertijd strijd voor de rechten van zijn cliënt en voor het recht, de grondrechten en mensenrechten in het algemeen.